

A SZAKSZERVEZET AZ ÖNIGAZGATÁSÚ TÁRSADALOMBAN

1. A szakszervezet ma nemcsak Jugoszláviának (pontosabban egy összetett, nemzetiségi és szociális tekintetben heterogén társadalom öngazgatású szocializmusának) jelent fontos kérdést, hanem világviszonylatban is: az egész világon válságban van, de egyszersmind megújódik is. Nemcsak a tőkés országokban van válságban, hanem az ún. „átmeneti időszakos társadalmak”-ban is, amelyek sem nem klasszikus értelemben vett tőkés, sem nem szocialista társadalmak. Ez a válság különböző jellegű. Némely országban abból az általános válságos helyzetből következik, amelyben a társadalom van, jöllehet a válság látszólag ideiglenesen elült, a szakszervezet pedig szilárdan tartja helyét. Ilyen a helyzet azokban az országokban is, amelyekben a szakszervezet közvetlenül a pártnak, vagy más, uralkodó, egységesen megszervezett erőnek van alárendelve — hadseregnek, oligarchikus csoportnak vagy bürokrata „arisztokrácia”-nak.

Sok országban a szakszervezet a társadalom peremére szorult, vagy kénytelen megelégedni bizonyos védekező helyzettel. Ennek az állapotnak sok oka van; ezek közül a leglényegesebb — a Nyugaton — az, hogy eluralkodott a technokrata és menedzseri kapitalizmus; a szocialista világban pedig meg-növekedett a politikai bürokratizmus és az etatizmus.

2. A szakszervezetről az utóbbi időben Jugoszláviában megoszlanak a vélemények, melyek különböző forrásokból erednek: a bürokrata és etatista nézetektől a „szindikalista” és liberális felfogásokig. Másrészt Jugoszláviában bizonyos tekintetben szintén lebecsülik, nyilvánosan vagy hallgatólagosan, a szakszervezetet; ez a jelenség az eszmei és a társadalmi helyzet egyik fogyatékosága. A szakszervezetnek minden lebecsülése tulajdonképpen nemcsak a munkásosztály szervezetének a fogyatékosága, hanem azon erők korlátozottságáé (és korlátozottságáé) is, amelyek biztosítják a mai társadalom fejlődését, öngazgatású és demokratikus struktúrájának fokozatos megteremtését. A társadalmi tudományok nem foglalkoznak eleget a szakszervezetekkel, s még kevésbé törekszenek arra, hogy tanulmányozzák ezt az intézményt, s új elképzelést adjanak fejlesztésére meg a mai társadalmi és politikai rendszerhez való alkalmazkodására. Így volt ez Jugoszláviában a közelmúltig.

Jugoszláviára jellemző az is, hogy a szakszervezet még nem talált önmagára, s hogy az ország viszonylagos válságban van, amely egyúttal a szakszer-

vezet válsága is, és az egész társadalom „válságos” helyzetének megnyilvánulása. Ebben a válságokkal és ellentmondásokkal teli valóságban azonban potenciális lehetőségek is vannak arra, hogy a szakszervezet a „jelen pillanat”-nak s a szocialista és öngazgatású Jugoszlávia további fejlődésének nélkülözhetetlen szükségletévé váljék (noha talán a munkásosztály tudatában még nincs eléggé jelen ez a felismerés). A kutatóknak, a társadalom problémáit és érdekeit mélyebben vizsgáló embereknek ez a megállapítása azonban nem elegendő. Meg kell találni a válságos helyzetből kivezető utat, s lehetővé tenni a szakszervezeti mozgalom reneszánszát, nemcsak a szervezeti megújódást. Amikor mozgalmat mondunk, egy szakszervezeti doktrinára is meg egy olyan széles körű akcióra gondolunk, amely kiterjed minden dolgozóra, tekintet nélkül arra, hogy tagja-e a szakszervezetnek. A szakszervezetnek mint szervezetnek nemcsak az az előnye, hogy összefogja tagjait a maga kereteiben, hanem az is, hogy fölvet és intéz olyan társadalmi kérdéseket, amelyeket ma nem lehet megoldani közvetlen részvétele nélkül.

3. A szakszervezet egymaga nem háríthatja el a belső nehézségeket, nem oldhatja fel a társadalom mai ellentmondásait, sem nem fedezheti fel egymaga mindazokat az elemeket, amelyek előidézik a társadalmi válságot. A válság tulajdonképpen megtorpanásnak és hátrálásnak a jele, vagy keresésnek meg növekedésnek. Mint minden válság, ez is magában hordozza a megoldás lehetőségeit, de csak ha megvannak hozzá a feltételek és az erők, amelyek megtalálják a kivezető utat a válságból. A válasz nem lehet az, hogy globálisan-formálisan hivatkozunk a munkásosztályra mint a társadalom minden nehézségét, válságát megoldó „univerzális” tényezőre. Minden dolgot a maga nevéen kell megneveznünk. Itt is kerülünk kell a misztifikálást és a kétértelműséget, mert csak a problémák nyílt, felelősségteljes és építő jellegű vizsgálat teszi lehetővé a válság leküzdését vagy ugyanolyan, sőt veszélyesebb megismétlődésének elhárítását.

Előbb rá kell mutatnunk a szakszervezet „általános” jelentőségére, hogy megállapíthassuk, milyen funkciója és helyzete van Jugoszlávia jelenében és közvetlen jövőjében.

4. Meg kell elméletileg határozni a szakszervezetet, ha tudni akarjuk, hol a helye, mi a szerepe, jelentősége és milyen a struktúrája egy haladó szocialista társadalomban. Mi ezt hiányosan tesszük, gyakran pedig kerüljük a problémát, s leegyszerűsített változatokban keressük a szakszervezet teljes koncepcióját. Ezek közé tartozik az a változat, hogy a szakszervezet vajon „csak gazdasági” vagy „csak politikai” szervezet-e. Nem jutunk messzebb akkor sem, ha „sajátos társadalmi szervezet”-nek definiáljuk, mert az ilyen definíció valóban kevésbé határozza meg az igazi „sajátságot”, illetőleg egy valóságnak vagy jelenségnek a lényegét.

Alaptalan volna a szakszervezetet kész és változatlan szervezetnek tekinteni, különösen pedig úgy felfogni a dolgokat, hogy lehetséges egy valóságosabb átmenet az ún. „etatista” struktúrából az „öngazgatású”-ba — s ezáltal érezhetőbben megváltozhat a Kommunista Szövetségnek és a Szocialista Szövetségnek a helyzete és szerepe —, anélkül, hogy megváltozzon maga a szakszervezet és a társadalomhoz való viszonya, valamint a társadalomnak a hozzá való viszonya.

Ez nemcsak logikus premissza, hanem probléma is, amely a most kialakuló társadalmi és politikai valóságból következik. Ezt a valóságot nagyobbára az jellemzi, hogy deatizálódnak az igazgatási és a politikai folyamatok, s

megváltozik a szervek, szervezetek, csoportok és egyének helyzete, szerepe és viszonya.

A jugoszláv szakszervezet többé nem az etatista struktúra része, nem része az államgépezetnek. Nem is transzmissziója többé a központi hatalomnak, sem nem a „párt és a kormány” meghatározta politika megvalósítását szolgáló szervezet. A szakszervezet azonban nem definiálta önmagát, akárcsak a többi politikai és társadalmi szervezet, s nem is segített neki senki, hogy meghatározza önmagát és viszonyát a többi szervezethez, főképp a politikai hatalomhoz meg a Kommunista Szövetséghez.

5. Ilyen körülmények közt a szakszervezet többnyire ugyanolyan tevékenységet fejt ki, mint más szervezetek, sőt mint a politikai hatalom szervei. Előfordul, hogy ismétli egyes szervezetek vagy hatósági szervek eljárását, vagy többé-kevésbé passzív szerepet játszik, vagy általánosítva bírálja a hatóság némely határozatát. Mindebben nincs benne a szakszervezet igazi és határozott véleménye, sem javaslata a dolgozó népre nézve létfontosságú kérdések megoldására. Nem lehet elvitatni (mert vitathatatlan), hogy a szakszervezetnek bírálóan is kell viszonyulnia a hatósági határozatokhoz, s hogy hivatott rá, hogy részt vegyen a vitában, amikor a munkásosztály anyagi érdekeit és társadalmi-politikai szerepét érintő fontos politikai döntések meghozataláról és végrehajtásáról van szó. Hogy ez hasznos legyen, s hogy a szakszervezet valóban megtalálja önmagát, a szakszervezetnek meg kell fogalmaznia saját kezdeményezését, javaslatait, s ezekért demokratikusan és méltóságosan harcolnia kell, bevonva a munkásosztályt, a legfőbb társadalmi-gazdasági erőt.

Mindezért a szakszervezetnek szüksége van egy meghatározott szervezetre és politikai autonómiára, tehát kell, hogy legyenek közvetlen és általános céljai, saját és mindennapi politikája és stratégiája is. E nélkül nincs szakszervezeti aktivitás, sem nem fejlődhet ki a szocialista önkormányzati intézmények pluralista rendszere és koordinált szerepe, ami a szocializmus szabadabb társadalmi és gazdasági rendszerét jellemzi, s megkülönbözteti az etatista totalitarizmustól vagy az anarcho-szindikalizmustól.

6. A szakszervezet a munkásosztály társadalmi-gazdasági szervezete. Ez volt és marad a szakszervezet egyik fő jellegzetessége. A munkások élet- és munkakörülményeinek állandó javításáért, az állandóan új és jobb „szociális törvényhozásért” és a törvények alkalmazásáért vívott harc nem szűnt meg a szocializmusban, ha a szocializmust nem tekintjük etatista platonizmusnak vagy bürokratikus paródiának. Ennek a harcnak változnak a formái, eszközei és jelentősége, de maga a harc nem szűnik meg. Ugyanez vonatkozik a szakszervezet oktató-nevelő funkciójára is, amelyet az utóbbi időben elhanyagoltak; emiatt válságba került a műszaki-gazdasági rendszer, valamint a munkásosztály eszmei nevelése, tétlenné váltak az egykor aktív és pozitív szervezetek, mint a munkásegyletek és a munkásosztály e téren működő egyéb szervezetei. A szakszervezet azonban politikai szervezet is.

7. A szakszervezet politikai funkciójának és tevékenységének mélyebb értelme van, ez pedig, hogy a szakszervezet a szervező és aktív résztvevő szerepét tölti be a munkásosztálynak az uralkodó osztály szintjére való emelésében, azaz a bért munkának szabad társas munkával való felváltásában és az uralkodásnak a termelőeszközök s egyéb „társadalmi dolgok” igazgatási folyamatával való felcserélésében. A szakszervezet ezeknek az átalakulásoknak egyik tényezője, s a szerepe ezzel politikai jellegűvé válik; harcol ugyanis,

hogy megszűnjön a dualizmus egyrészt a termelők és a termelőeszközök között, másrészt a munkásosztály és a politikai hatalom között. Ez a dualizmus a legnagyobb ellentmondás Jugoszlávia mai társadalmában.

Elvi szempontból nézve, a szakszervezetnek közelebb kell állnia a munkásosztályhoz és távolabb a hatalomtól (még a párttól is) — ez is egyik társadalmi sajátossága. Ha ugyanis létezik szocializmus és demokrácia valósága, a politikai hatalomnak és a pártnak érdeke, hogy ne kapcsolódjanak össze egymással és a szakszervezettel, hanem legyen a szakszervezet mindinkább tényező a munkásosztály megszervezésében is. Ez az egyetlen mód, hogy a munkásosztály (s nem a képviselői) valóban uralkodó és kormányzó osztállyá váljék a társadalomban. Társadalmi-gazdasági és politikai tekintetben a munkásosztály és politikai tekintetben a munkásosztály akkor lehet uralkodó, ha egyidejűleg ez is, az is: uralkodó (a társadalomban) és kormányzó (a politikában).

A szakszervezetnek megvan a maga helye és szerepe ezekben az általános folyamatokban: azoknak az eszközöknek, csatornáknak egyike, amelyek a politikai rendszert a dolgozók öngazgatásává változtatják, s a munkásosztályt nemcsak formálisan felszabadult erővé teszik, hanem uralkodó erővé is, és egyben az önmaga és a társadalom igazi felszabadulását kivívó erővé.

8. Tekintettel minderre, a szakszervezetnek megvan a maga helye a politikai rendszerben. A szakszervezet sem nem ellenzéke a kialakult osztályrendszernek, sem nem csupán eszköz arra, hogy a munkásosztály a statikus értelemben vett fennálló rendszerbe integrálódjék. Ebben a tekintetben a valóságosabb (elsősorban az öngazgatású) szocializmusban levő szakszervezetnek különböznie kell a kivülálló szakszervezettől, külön pedig az „állam-szocializmusban” levőtől. Ebből kifolyólag a szakszervezet Jugoszláviában nem lehet egy központosított bürokratikus hatalmi rendszer formális szervezete, hanem a demokratikus öngazgatású rendszernek saját munkásszervezete. Minden, ami csökkenti vagy formálissá teszi a szakszervezet szerepét, szűkíti a hatalom társadalmi alapját, és bürokratizálja politikai struktúráját. Ebből elkerülhetetlenül az következik, hogy a munkásosztály társadalmi-gazdasági és politikai tekintetben újra elidegenedik, passzív rezignáltságba esik, és rezignáltan elégedetlenné válik.

9. Minden szakszervezet egy megfelelő történelmi viszonyoknak a megnyilvánulása: az osztálykomplexumnak, a társadalmi-gazdasági és az eszmei-kulturális komplexumnak és azoknak a történelmi körülményeknek a viszonya jut benne kifejezésre, amelyek között keletkezett, amelyeket kifejez, és amelyek közt tevékenykedik. A szakszervezet egyidejűleg változik és fejlődik, úgyhogy, amit általában szakszervezetnek nevezünk, a konkrét körülmények között sohasem ugyanaz minden országban és minden helyzetben. E változások szükségességéből és bizonyos korábbi, a szakszervezetet belüli és kívüli gondolkodásmódok felhagyásából azonban nem kell arra következtetni, hogy a szakszervezet „túlhaladott” vagy „társadalmilag szükségtelen” szervezet, amely emiatt „nem találja fel magát a jelen időszakban”. Ez utóbbi előfordul ugyan, de ne feledjük el, hogy mindnyájan szoktunk ilyen hibába esni, valamennyien sok dologban nem találtuk fel magunkat, s hogy bizonyos mértékben mi magunk is „túlhaladottak” vagyunk a mai szükségletek és a társadalom fejlődése szempontjából. Társadalmunknak, embereinknek azonban az az erényük, hogy nem törődünk bele az ilyen helyzetekbe, hanem mindig keressük a kivezető utat. A társadalom jelenlegi válságában megtaláljuk az opti-

mizmusnak meg a dinamikusságnak az elemeit is, tekintet nélkül arra, hogy a meghatározott helyzet mennyire lehet excesszoid és anarchoid hatású.

Ebben a dinamikus helyzetben felszínre kerülnek azok az erők — különösen a munkásosztály soraiban, dolgozók és értelmiségiek között —, amelyek értenek az igazi megoldások felkutatásához. A csoportok és egyének képessége azonban holt vagy hatástalan erő marad, ha nem fognak össze, s ha nem vezérli őket egyéges elgondolás, amely a helyzet megítéléséből következik és a megítélésen alapuló távlatból.

10. Ebből kiindulva felvetődik három tézis:

(1) *A szakszervezet Jugoszlávia társadalmi és politikai rendszerének szükséges társadalmi-politikai szervezete; ma szükségesebb, mint volt a korábbi időszakban.* Ezt szem előtt tartva, a szakszervezetet forradalmi és haladó hagyományainak megfelelően kell fejleszteni; e hagyományok ugyan nem széles körűek, de még mindig élnek kulturális és politikai tradícióinkban, a munkásosztály soraiban és tudatában.

(2) *A szakszervezet az öngazgatási rendszer érvényesülésének összetevője, fejlődésének, belső ellentmondásai feloldódásának és felszámolásának eleme.* A szakszervezet nélkül visszatérnénk arra a fokra, amelyen a tisztán politikai struktúráké volt a döntő szerep, s ezzel veszélybe kerülne a demokrácia, tehát az öngazgatás is és a munkásosztály helyzete is.

(3) *A szakszervezet a demokratizálódás összetevője és jelentős ereje, s a társadalom demokratikusságáért és szabadságáért vívott harc fontos tényezője.*

Ez a három tézis megváltozott szakszervezetet feltételez, új szakszervezeti elméletet követel, elsősorban pedig modernebb, aktívabb és vonzóbb szakszervezeti doktrínát, amely alkalmas arra, hogy bekapcsolja a fiatal embereket, serkentse az embereket arra, hogy szakszervezeti harcosokká, aktivistákká és szakszervezeti gondolkodókká váljanak. Ez különös jelentőségű a társadalmunkban, mert még nincsenek szakszervezeti hagyományaink, szilárd intézményeink, erős politikai demokráciánk, hogy mindjárt beugorhassunk a mélyebb, szociális (reális) demokráciába.

11. Több téren azon fáradozunk, hogy megoldjuk mind a múlt, mind a jelen és a jövő problémáit. Ez nagy erőfeszítést és áldozatokat követel, de kitartást is meg tudatott, hogy mindez szükséges. A nehézségek lebecsülése már a kezdetben csökkenti a harc erejét és a siker esélyeit.

Szép az, ha az akadályok és a problémák előtt nem csökken a lelkesedésünk, de ez illúzió marad, ha nem fogjuk fel, hogy a felmerülő problémák megoldása forradalmi cselekedet, amelyben szüntelenül aktívnak is kell lennünk; különösen minden szorosabb alkotói kapcsolatban, mert csak így lehetünk mélyebb értelemben forradalmiak, illetőleg alkalmasak arra, hogy megváltoztassuk a régit, s újat építsünk a változásoknak ellenálló régiből meg a nehezen tért hódító újból.

Mai feladatunk sokkal nehezebb, mint amilyen maga a politikai forradalom volt, amely a réginek a rombolásával fényes távlatot nyitott az újnak. Ma azon is változtatnunk kell, amit alkottunk, hogy valami jobbat, valami újabbat teremtsünk. Újat alkotni pedig a legnehezebb forradalmi munka, főként olyan helyzetben, amely még mindig nem tisztázódott sem objektíve, sem szubjektíve; sem társadalmi-gazdasági, politikai, nemzeti és eszmei tekintetben; sem elméletileg és erkölcsileg. Ezért ha fel akarjuk vetni és meg akarjuk oldani a szakszervezet problémáját, azon kell igyekeznünk, hogy összekapcsoljuk a tudományt, a tudományos elméletet és a munkásosztályt, ennek

akcióját, lelkesedését, tudatát, amely a munka folyamatában keletkezik benne, miközben birtokba veszi a kultúrát és a tudást. Ez a feltétele annak, hogy egyrészt megoldjuk a szakszervezet szerepének és helyzetének kérdését, másrészt pedig elhárítsuk az ország számos belső nehézségét, és feloldjuk társadalmi-gazdasági és politikai rendszerének ellentmondásait. Ez kölcsönösen feltételezi egymást, mert ha a szakszervezet olyan intézménnyé válik, amely megújódásra törekszik, s új nézeteket meg munkairányt keres, ezzel a társadalom haladásának és megváltoztatásának tényezőjévé válik. Minél hathatósabb a szakszervezet, minél jobban integrálódik az átalakulás folyamatába és foglalkozik a munkásosztály létkérdéseinek megoldásával, annál szükségesebb az egész társadalomnak, és annál jobban hat a társadalomra. A munkásosztály csak egy ilyen szakszervezet segítségével valósíthatja meg Marx eszméjét, a társadalom felszabadítását. A munkásosztály ezt nem teheti meg, ha ül, magába zárkózva vár, és csak a saját belső problémáit igyekszik megoldani. Az osztály örökölt szűkkörűségétől való megszabadulásnak a szakszervezet az egyik eszköze. A szakszervezet végigkíséri, köteles végigkísérni a munkásosztályt történelme útján, jelentkezésétől osztályváltának megszűnéséig.

II.

1. A szakszervezet Jugoszlávia politikai rendszerének alkotórésze és egyik fő mechanizmusa, a róla szóló elmélet pedig eleme az ország társadalmi és politikai berendezéséről alkotott általános politikai elméletnek. Ennek a tudata még nem eléggé eleven, s az sem, hogy nincs fejlett szocialista és öngazgatósi rendszer, ha nem tudjuk pontosan, mi a szakszervezet szerepe, milyen a jellege, hol a helye ebben a rendszerben, s ha a politikai elmélet elhanyagolja a szakszervezet elméleti kérdéseit.

2. Nem mondhatjuk, hogy a szocializmusnak mint eszmei és politikai mozgalomnak mindig világos és azonos képzeje volt a szakszervezetről, de már Marx megadta a róla szóló forradalmi és tudományos elmélet fő elemeit. A szakszervezetről szóló híres határozatban, amelyet az I. Internacionálé Kongresszusa elfogadott, Marx hangsúlyozta, hogy a munkásosztály fő társadalmi ereje a tömegességben van. Ez a tömeg azonban tagolt, nem egységes. Az ipari kapitalizmus hajnalán a szakszervezet a munkásosztálynak a tagoltsága elleni eszközeként jelentkezett. Ezenkívül a szakszervezet a munkásosztálynak olyan szervezete, amelynek az a feladata, hogy elősegítse tudatának érdeklődését, s meggyorsítsa a bérmunkarendszer megszüntetését. A kapitalizmusbeli szakszervezetről Marx azt írta, hogy többnyire a mindennapi szükségletekkel és a tőke elleni harccal foglalkozik, s még nincs tudatában, milyen támadó erőt vonulathat fel a bérmunka és a fennálló termelési rendszer ellen. Marx azt is hangoztatta, hogy a szakszervezet hajlamos az apolitikus magatartásra, s azt tanácsolta, hogy támogasson minden társadalmi-politikai mozgalmat, amely a munkásosztály teljes emancipációjára törekszik.

3. Van még néhány, nem kevésbé fontos elfelejtett marxi gondolat a szakszervezetről. A szakszervezetnek meg kell őriznie függetlenségét minden politikai szervezettől, minden párttól. „A szakszervezeteknek — mondotta Marx — sohasem szabad egy politikai szervezethez kapcsolódnunk, sem nem

kell függniük tőle, ha teljesíteni akarják feladataikat. Ha ez történik, a szakszervezet »halálos csapást« kap.”

Ügyszintén Marx úgy vélte, hogy a szakszervezet „mint a munkásosztály elemi szervezete” természeténél fogva „a szocializmus iskolája”, amelyben a munkások szocialistának tanulnak és azzá válnak.

4. Ezeknek a kapitalizmusbeli szakszervezetre vonatkozó gondolatoknak általános jelentőségük van, tehát a jugoszláv társadalomban levő szakszervezetre is vonatkoznak. E gondolatokat azonban a szocializmus előtt a munkásmozgalomban is sokan elhanyagolták, vagy tévesen magyarázták. Elég hivatkozunk a német szociáldemokrácia soraiban folytatott kimerítő vitára. Jules Ged a politikának (pártnak) adott elsőbbséget, Georges Sorel pedig azt állította, hogy „a szocializmus jövője a munkásszakszervezetek autonóm fejlődésében van”. Bernsteinnel szemben, aki szerint a szakszervezeti harcok fokozatosan szocializálják a rendszert, a szubtilis Rosa Luxemburg azt a ma is gazdag jelentésű gondolatot hangoztatta, hogy a szakszervezeti és politikai harcok azért nagy jelentőségűek, mert társadalmasítják a proletariátus tudását és tudatát, s osztályra szervezik a proletariátust.

Lenin felújította a szakszervezetről szóló forradalmi elméletet, s nagy jelentőséget tulajdonított neki. Többször kifejtette, hogy a szakszervezet tömegszervezetté válik, s nemcsak a munkásosztály szervezkedését segíti elő, hanem a gazdasági és a társadalmi berendezés megváltoztatását is. Ez nem gátolta meg Lenint abban, hogy észrevegye a szakszervezet hivatali bürokráciájában és elavult struktúrájában rejlő veszélyeket. Lenin úgy vélte, hogy ezt a veszélyt elhárítja az állandó tömegesítés és a tagok akciója, amely eltérhet is a központ irányelveitől. Jóllehet Lenin a szakszervezet tekintetében a párt vezető szerepének volt a híve, úgy vélte, hogy a szakszervezet mindig a kommunizmus nélkülözhetetlen iskolája lesz és eszköz arra, hogy az ország egész gazdasági életének igazgatását fokozatosan átvegye a munkásosztály, majd valamennyi dolgozó.

5. Ezek az eszmék a szocialista országok keletkezése és fejlődése során részben háttérbe szorultak, részben pedig más értelmezést kaptak. Különböző felfogások és gyakorlatok jelentkeznek a következő végletek közt. A szakszervezet az uralkodó államgépezet része, s Trockij a szakszervezet militarizálásáról is beszélt. Az ultrabaloldali doktrinének úgy vélték, hogy a szakszervezet túlhaladott intézmény, s a munkásosztálynak ki kell vonulnia belőle. Trockij maga is elítélte „a szakszervezet fetisizmusát”, s azt állította, hogy a szakszervezetnek, tekintettel feladataira, összetételére és jellegére, nem lehet befejezett forradalmi programja. A könnyű általánosításra hajlamos Trockij azt állította, hogy a mozgalmas forradalmi időkben a tömeg, a szakszervezetet mellőzve, más szerveket létesít, pl. sztrájkbizottságot, gyári bizottságot, tanácsot.

6. Kétségtelen, hogy ilyen és hasonló törekvéseket minden szervezetben találunk az ellentmondásos és politikai társadalomban, de a világnak és külön a szocialista országoknak mai társadalmi és politikai fejlődése megerősíti a marxizmusnak azokat a tételeit, amelyek szerint a szakszervezet nemcsak a nagy társadalmi átalakulások tekintetében nagy jelentőségű, hanem a befejezetlen társadalmi és politikai harcok tekintetében is.

7. Ez külön vonatkozik Jugoszláviára, amelyben a politikai elmélet, de részben a gyakorlat is mentesül a szakszervezetre vonatkozó végletes politikai

és trade-unionista nézetektől. Nélkülözzük azonban az általánosan elfogadott és világos elméleti álláspontokat a szakszervezetről, külön pedig az öngazgatásra vonatkozóan.

III.

1. Egy magasabb elméleti szinten felmerül a jugoszláviai szakszervezet alapvető elméleti és gyakorlati kérdéseként a következő: Vajon a szakszervezet és az öngazgatás szukcesszív, sőt kizárólagos fokozat-e a társadalom fejlődésében, vagy ellenkezőleg, a munkásosztálynak megegyező, sőt kiegészítő eszköze? A világ szakirodalma különböző válaszokat ad ezekre a kérdésekre, nálunk pedig maga a kérdés sem vetődik fel jóformán.

2. Kétségtelen, hogy Jugoszláviában, valamint néhány más országban a szakszervezet az öngazgatás előtt járt. Ez a fokozatosság történelmi tény, de nem történelmi modell. Ebből nem következik az, hogy ma nincsenek olyan szakszervezetek, amelyek ellenzik az öngazgatást, és olyanok, amelyek úgyszólván öngazgatású beállítottságúak. Elég, ha hivatkozunk Franciaország két legfontosabb szakszervezetének különbözőségére.¹

3. Az öngazgatású társadalomról alkotott egyik absztrakt elmélet ma azt állítja, hogy a szakszervezet és az öngazgatás kizárják egymást, vagyis hogy egy valóban öngazgatású társadalomnak nincs szüksége szakszervezetre, mert nincs ellenfele (kapitalista, állam), amely feltételezi fennállását. Némely „öngazgatási” marxista csoportok és csoportcsoportok (nemcsak a trockisták, hanem a L'Autogestion et le Socialisme² c. francia folyóirat körül kialakult csoportok is) ezen az alapon tagadják a jugoszláviai öngazgatás valóságát. Okoskodásuk az ún. „dialektikus” verbalizmust alkalmazza. Az öngazgatású társadalom nem igényli a szakszervezetet, hanem túlhaladja. Ha van benne szakszervezet, az annak a jele, hogy a társadalommal nincs valami rendben, azaz nem beszélhetünk igazi öngazgatásról, hanem az igazgatásban való közreműködésről.

Még nem válaszoltunk erre a bírálatra, mert nem dolgoztuk ki sem az öngazgatású társadalom koncepcióját és elméletét, sem a szakszervezetünkét. Ezért végső ideje már, hogy megismerjük a politikai rendszerünkre vonatkozó, külföldről jövő megjegyzéseket és bírálatokat, s válaszoljunk rájuk, nem a kiforgatott dialektika módszerével, hanem azzal, hogy kimunkáljuk a Jugoszláviai mai konkrét társadalmi és politikai körülményeinek megfelelő szakszervezet elméletét és gyakorlatát.

4. Csak a bürokrata „monolitizmus”-on és monopolizmuson alapuló tudománytalan és történelmietlen monizmus és unitarizmus követelheti meg, hogy egy olyan új osztály, állandó társadalmi csoport, mint a munkásság, csak egy szervezete — párt, szakszervezet vagy munkástanács — által fejezze ki magát. Ez a nézet még tévesebb, ha a munkásosztály politikai rendszerré („állammá”) szerveződik, azaz autonóm erővé, amely egy társadalom politikáját irányítja, mégpedig nem a saját nagy érdekéért és állandó fennmara-

¹ A CGT (Általános Munkaszövetség), a legnagyobb szakszervezet, enyhén szólva, nem támogatja az öngazgatást, viszont a CPDT (Francia és Demokratikus Munkaszövetség), nagyságban a második, szocialista programját az öngazgatásra alapozza.

² L. a folyóirat 1971. évi 16–17. számát.

dásáért, hanem annak a megvalósításáért, ami Marx gondolatából következik, hogy a munkásoknak a saját erejükből kell emancipálódnuk.

5. Ebből az következne, hogy az ilyen munkásosztálynak szüksége van rá, hogy számos szervezetet alakítson, amelyekben és amelyek által betölti szerepét és megvalósítja társadalmi átalakulását.

A szakszervezetek és a munkástanácsok nemcsak hogy nem zárják ki egymást, hanem alapjában véve megegyezők és kiegészítők, s ennél többek is. A munkásosztálynak államként való megszerveződése és nem etatista-nacionalista, hanem egy más értelemben történő nemzetté válása attól függ, hogy képes-e állandóan gyarapítani a saját mindennapi és tartós érdekeit, politikai küldetését és lényét szolgáló eszközöket és formákat. Ha ezeket a formákat maga a munkásosztály tudatosan és ésszerűen alkotta s ellenőrzése alatt tartja, a társadalom ellenállóbb lesz a bürokráciával és az elkülönülő elit elidegenítő mesterkedésével szemben, valamint szervezettebbé, ésszerűbbé válik, és fokozottabban lesz demokratikus és öngazgatású.

6. A politikai rendszer ésszerűsítése megköveteli a szakszervezet és az öngazgatás helyzetének, jellegének és szerepének meghatározását, valamint a szakszervezet és az öngazgatás viszonyának meghatározását.

A szakszervezet a munkásosztálynak tartós és tömeges szervezete. A mi körülményeink közt is eszköz a munkásosztály belső egyenlőtlenségeinek leküzdésére, tehát őrzője a munkásosztály potenciális egységének, illetőleg az osztály tartós és szilárd érdekeinek, de olyan szervezet is, amely tudatosítja az emberekben ezt, és elősegíti az egész osztály érdekeinek és tudatának integrálódását. Ez az integráló funkciója nem jelent semmilyen szervezeti centralizmust, s nem zárja ki azt, hogy fennálljon „az egység a különbözőségben” és „a különbözőség az egységben.”

Ez nem jelenti azt, hogy a szakszervezetnek nincsenek és nem kell, hogy legyenek bizonyos hagyományos funkciói abban az értelemben, hogy védje és oltalmazza a munkásosztály egészének és részeinek érdekeit, sőt egyedek érdekeit is. Ezeket a funkciókat nem lehet kizárni az öngazgatásra, sőt az öngazgatású társadalomra való hivatkozással, hiszen ez utóbbi még mindennütt, így nálunk is, vízió. Az öngazgatást nem lehet megszerkeszteni, még kevésbé dekrétummal a társadalomra oktroyálni: az öngazgatás állapot, amely keletkezik, s amelyet megteremtenek, s ezáltal függ az adott társadalom történelmi körülményeitől, gazdasági, szociális, politikai, kulturális és erkölcsi fejlettségétől vagy fejletlenségétől. A szakszervezet ezt a konkrét állapotot kívánja a hazai munkásosztály elemi és védelmi szervezetéül.

Bizonyos értelemben azonban újak és tartósabbak azok a funkciói, amelyek a munkásosztály és az öngazgatás fejlesztését illető szervező és pedagógiai szerepére vonatkoznak.

7. Nem tekintve a munkástanács, illetőleg az öngazgatás és a szakszervezet közötti szerves kapcsolatokat és összefüggéseket — ez minden ország konkrét társadalmi-történelmi kérdése —, általános érdekű és időszerű politikai jelentőségű feladat az öngazgatásnak és a szakszervezetnek a megkülönböztetése és kölcsönös kapcsolataik megállapítása. Az öngazgatás annak a jele, hogy a termelőnek megváltozott a helyzete a temelőeszközök és a társadalom tekintetében, s ezzel az öngazgatás forradalmi demokratikus változás és eszköz az uralmi, egyenlőtlenségi társadalom átalakítására. Az öngazgatás a munkások legközvetlenebb és legautentikusabb emancipációja

a saját részükről. A szakszervezet az öngazgatás rendszerében nem rendeli alá magának a munkástanácsot, s nem igazgatja. A szakszervezet elveszti szerepét és vonzóerejét, ha:

(1) nem támogatja és őrzi az öngazgatás autonóm voltát s ezzel saját autonóm helyzetét is;

(2) nem törekszik arra, hogy feladatainak és politikájának alapját és ihletését az öngazgatás gyakorlatában keresse, benne s nem rajta kívül hatva.

Elvi értelemben a szocializmus mély igazsága és autentikussága az öngazgatásban van. A szakszervezet elősegíti ennek az igazságnak a tudatosítását és e tudat fejlesztését.

Ezek szerint sem a szakszervezet nem függeléke az öngazgatásnak, sem az öngazgatás a szakszervezetnek. Az egyik is, a másik is eszköz a munkásosztály érdekeinek kifejezésére és a társadalom szüntelen átalakítására, mert nincs szocializmus, ha megteremtik a Spencer-féle „szociális nyugalmi állapot”-ot, s ha a szocializmus fejlődését csak a mechanizmus változtatása és szervezési vállalkozások szolgálják.

8. Jugoszlávia tapasztalata azt mutatja, hogy alaptalanok azok a felfogások, amelyek szerint a szakszervezet a munkásosztály állandó szervezete; viszont a szovjetek és a munkástanácsok válságos időszakban jelentkeznek és megszabott időre. Az öngazgatás és a szakszervezet több mint húsz éve élnek egymás mellett Jugoszláviában, s az öngazgatás a szocializmus fejlődésének és megvalósulásának az útja; s tekintettel a szocializmus természetére, ez a fejlődés állandó folyamat.

9. Tévedés a szakszervezet és az öngazgatás közötti különbséget abban keresni, hogy az öngazgatás a vállalat és intézmény igazgatásának kérdése, a szakszervezet pedig a társadalom kormányzásának problémája. Az öngazgatás nem ebben különbözik a szakszervezettől, mert az öngazgatás „rendszer”, s eszerint a társadalom átalakításának aktusa és formája, vagy nincs öngazgatás. Ebben a minőségben az öngazgatás a munkásosztály állandó intézménye, s végig ott van a szocializmus történetében, s azon túl is, ha a szocializmus vele kezdődött, vagy ha egyes döntő szakaszokban döntően hatott rá.

A szakszervezet teljes értelemben nem helyettesítheti az öngazgatást, sem az öngazgatás a szakszervezetet. A munkásosztály szervezésének és hatásának ezek a fokozatai pótolhatatlanok, s állandó kölcsönhatásukban és kölcsönös függőségükben, egymást kiegészítve, rokonneműek a maguk nem rokonneműségében. Ebből nem következik, hogy az öngazgatásnak nincs szüksége autonóm, aktív és tömeges szakszervezetre, miként a szakszervezet is akkor válik a munkásosztály és a társadalom egységes átalakulásának aktív és reális tényezőjévé, ha az öngazgatásban alapot, ösztönzést és bírálatot kap.

10. Mindaz, amit itt elmondok az öngazgatás és a szakszervezet jellegéről és viszonyáról, normatív és elméleti természetű fejtegetés, és inkább adalék a szakszervezetnek egy új, tudományos definíciójához, s arra szolgál, hogy fejlessze a tudatot a szakszervezetnek a korszerű körülmények közötti szükségességéről, jelentőségéről és szerepéről. Ez a normatív „modell” nem lehet tudományos szempontból kifogástalan és operatív tekintetben eredményes, ha nem helyezzük szembe egy szükséges és lehetséges bírálattal, amely a korszerű jugoszláv társadalom konkrét tapasztalatának és potenciális feltételeinek szempontjából érheti. A szakszervezet és az öngazgatás két, történelmi és funkcionális tekintetben különböző társadalmi forma. Egy autentikus

szocialista és demokrata rendszerben ezek a formák kiegészítők, de ellentéssé és ellentmondásossá válhatnak.

A munkástanács közel áll ahhoz, amit Bergson „nyílt társadalom”-nak nevez, vagy Sartre „fúzióban levő csoport”-nak. A szakszervezetnek van egy hagyományos hajlama arra, hogy integrálódjon az uralkodó rendszerrel, s különösen ennek folytán többnyire egy permanens és archaikus struktúrába merevedik; ez persze nem jelenti azt, hogy ez a struktúra mozdulatlan, de ilyené válhat. A szakszervezet tevékenykedik, de nem hajlandó és nem képes „robbanni”; olykor a „robbanásokat” átalakítja ellenőrzött rendszeré, mégpedig egy konvenciórendszernek megfelelően és a hatalom uralkodó apparátusának támogatásával. A munkástanács alkalmas arra, hogy robbanjon, de ez nem dezintegráló robbanás, kivéve a bürokrácia és társadalma tekintetében.

Nem igazi öngazgatás az, amely nem képes arra, hogy önmagát szabályozza, s megalkossa a maga (öngazgatási) értékrendszerét és magatartási szabályait, s új utakat nyisson a társadalom életének. Mozgalmas időszakokban, különösen az öngazgatásba haladó szocializmus időszakában, a szakszervezet gyakran elveszti reális szerepét, s inkább intézményként létezik, s nem mint tömeges szervezett erő, a munkásosztály öngazolásáért vívott harcának öngazgatói ereje. Az ilyen (intézményesített) szakszervezet a „vihár után”, vagyis az öngazgatási forradalom után rendszerint ellenőrzés alá veszi valamit, amit nem teremtett, de egyedül ő képes „megőrizni”, és pedig legjobban úgy, hogy az öngazgatást a gyárfalak közé taszítja, vagy átalakítja egyszerű részvétellel és közreműködéssé. Jóllehet itt, meghatározott körülmények közt, a szakszervezetnek van egy külön védelmi szerepe a munkásosztályt illetően, bizonyos, hogy az öngazgatás automatizált formában történő megmerevítése gátolja az öngazgatási rendszer létrehozását.

11. Van egy dilemma, amely bonyolítja a szakszervezet szerepét. Ez pedig az, hogy milyen szerepe van a szakszervezetnek a jövedelem elosztásában, főképp a személyi jövedelmek elosztásában.

El kell vetnünk azt az illúziót, hogy az öngazgatás — különösen az, amely kis sejtekre, vállalatokra, sőt munkaszervezeti egységekre korlátozódik — az elosztás egyetlen tényezője, s hogy az elosztás összhangban lesz a munkával, és kielégítő lesz, ha ilyen módon történik. Az elosztás a szocializmus központi problémája, mert ez által jut kifejezésre a munkásosztály szerepe; a munkásosztály részvétele nélkül pedig nincs öngazgatású és szocialista társadalom.

A munkásosztály ma nem az a XIX. századi, régi munkásosztály, azaz többé nemcsak a kézműipari termelők csoportja; ma mindinkább a szocializált társadalmi körülmények közt történő alkotás új „tömb”-je, amelybe beletartoznak mindazok az emberek, akik dolgoznak és gondolkodnak, akik a modern szocialista társadalom termelésében, működésében és megalkotásában tevékenykednek. A fejlett nyugati világban szemmel látható a munkásosztály ilyen természetű bővülésének folyamata; ma sok angliai, franciaországi, németországi és amerikai statisztika azt mutatja, hogy a korábbi, ún. középrétegek — a vállalkozók, menedzserek és a munkásosztály közötti rétegek — tulajdonképpen mindinkább azoknak a csoportjává válnak, akiket a franciák „salariés”-nek neveznek, vagyis akik az „új munkásosztály”-hoz tartoznak. Jugoszláviában ez a folyamat nem elég világos, mert a jövedelem elosztásában deformációk és tisztázatlan kérdések vannak, fennáll a lehetőség

a más munkájának kisajátítására, fogyasztási cikkek jogosulatlan szerzésére, sőt jogosulatlan gazdagodásra is.

12. Mi a probléma a munka szerinti javadalmazásban, s ennek megfelelően mi a szerepe és a jelentősége a szakszervezetnek az elosztásra vonatkozó elképzelés kialakításában és alkalmazásában? Itt a szakszervezet bizonyos értelemben összehangoló, megvalósító és kiigazító, de nem úgy, hogy kész elképzelést ad a személyi jövedelem elosztására. Ellenkezőleg, arra hivatott, hogy a munkásosztály nevében mint összeegyeztető és a munkásosztály valódi érdekeinek kifejezője harcoljon, hogy felszámolja bizonyos csoportok monopolhelyzetét és az elosztásban megnyilvánuló bürokrata-technokrata és osztogató visszaéléseket. Úgyszintén nem lehet igazi értelemben szocialista a piac esetlegességeitől függő és az ún. „érdem szerinti” elosztás sem.

Nem lehet ma (a meglevő szocialista társadalomban) az embereknek biztosítani „a szükségletek szerinti” megélhetési eszközöket, sem nem mondhatunk le a jövedelmek közötti bizonyos különbségekről. A munkásosztálynak még fizetnie kell a kulturális, tudományos és műszaki fejletlenséget, amely abban nyilvánul meg, hogy nagy különbségek vannak a tudás és a kisebb tudás között, ez utóbbi és a testi munka között. Az oktatás kérdése és fejlesztése, valamint a diploma „értékelésének”, külön pedig a tudás „értékelésének” kérdése és megoldása feltétlenül a munkásosztály ellenőrzése alatt kell, hogy álljon. Itt a szakszervezetnek okvetlenül kell, hogy legyen szerepe, mert nélküle egyáltalán nem lenne szabad határozatot hozni az iskolarendszer kérdéséről, sem általában az oktatás rendszeréről. Ebben lemaradtunk, sok más, tőkés és szocialista ország mögött kullogunk, mert elszigeteltük az oktatás rendszerét, úgy, hogy ez önmagára utaltan és önelégülten él, primitív bürokrata rendszerként. A szakszervezet felelős érte, hogy egy olyan társadalomban, amely elvben öngazgatásúnak épül, az oktatás rendszere hagyományosan autokratikus; a felelősség azonban nemcsak őt terheli. Biztos, hogy nincs teljesebb, fejlettebb öngazgatás a termelésben sem, ha nincs öngazgatáson alapuló oktatás. Az öngazgatású oktatás és nevelés az öngazgatási (társadalmi) rendszer feltétele és biztosítója.

A munkásosztály minden tekintetben nagyon érdekelt abban, hogy miként pénzelik, szervezik meg az egész oktatási és iskoláztatási rendszert, s hogy ez miként valósul meg, milyen szinten s milyen programok szerint. Ebben a szakszervezetnek mint a munkásosztály általános szervezetének és a szocialista koncepciójú elosztás egyik fő letéteményesének nagy szerepe van. Arra kell törekednie, hogy ahol nagyok az ellentmondások, feloldja a javadalmazás hierarchiájának problémáját, és megteremtse az egyenlő munka- és életfeltételeket. Ez ma a szocializmus egyik központi problémája, a humanizmus, a demokrácia és a szabadság központi problémája.

Ezen a téren új munkalehetősége nyílik a szakszervezetnek; ez pedig megköveteli, hogy a munkásosztály igazi szocialista és marxista gondolkodóinak egész csapatai kapjanak helyet struktúrájában, olyan szakemberek csapatai, akik hozzáértően és felelősen foglalkoznak a gazdasági, szociológiai, kulturális és a nevelési problémák komplexumával. A szakszervezet nem élhet másnak az eszméjéből; kell, hogy legyen saját véleménye; s ha ezt átadja a munkásosztálynak, tőle — tekintélyt kap. Ilyen szakszervezetünk még nincs.

13. A szakszervezetnek kell, hogy legyenek saját álláspontjai, saját véleménye az általános társadalmi-gazdasági és politikai kérdések megvitatásában és megoldására vonatkozóan is, sőt ezekben a kezdeményező szerepét is

vállalnia kell. A szakszervezetnek szakítania kell azzal a viszonylag passzív magatartással, hogy várja és kivárja az alkotmányfüggetleneket, törvényeket, határozatokat és álláspontokat, azon a címen, hogy „joga” van a teljes véleménynyilvánításra. Ha ezt nem éri el, elveszti társadalmi-politikai szerepét és a munkásosztályra való befolyását. Ha nem lesz aktív kezdeményező, ha a megítélésekben és javaslatokban nem lesznek világos álláspontjai, amelyek jelentőséggel bírnak a munkásosztályra és a társadalomra nézve, elveszti társadalmi súlyát.

14. Egyes külföldi vélemények szerint a jugoszláv szakszervezeteknek volt bizonyos szerepük az öngazgatás terén, de főképp védekező és konzervatív jellegű szerepük; s felelősek azért, hogy az öngazgatás nem lépett ki lényegesebben a gyárak és más részlegek meg helyi szervezetek falai közül.

Nincs tudományos elemzésen alapuló bizonyíték arra, hogy a jugoszláv szakszervezet felelős az ilyen helyzetért, még kevésbé arra, hogy ilyen az irányzata. Bizonyos azonban, hogy a szakszervezet, akárcsak a munkásosztály többi képviselői szervezete, nem eléggé törekedett arra, hogy az öngazgatás egyetemessé váljék, hogy valóban a társadalom igazgatásának rendszerévé és elvévé váljék, s utat nyisson a társadalom radikális megváltoztatásai felé. Ebben a tekintetben hiányzott egy tudományos, elméleti és klasszikus marxi értelemben vett általános kulturális forradalom. Ez a hiány objektíven is korlátozza a szakszervezet szerepét és hatását, de az öngazgatását is.

Az öngazgatás nem fejlődhet és nem valósulhat meg műszaki és kulturális forradalom nélkül, amely az öngazgatásnak új erőt és formákat ad. A szakszervezet is csak ilyen körülmények között fogja tudni önmagát meghatározni; s ekkor nemcsak a munkásosztály tömegszervezete lesz, hanem a további és mélyebb társadalmi átalakulások eszköze is. Ebben van a szakszervezet jelenkori rejtvényének („válságának”) megfejtése.

15. Akárcsak a párt, a szakszervezet sem lehet soha befejezett, s ezért nyitva áll az út a megváltoztatása felé, egy új, jobb, hathatósabb megteremtése felé. Az öngazgatási társadalomnak nincs szüksége minden szakszervezetre, hanem újra. Demokratikus, munkás, öngazgatási irányzatúra, szocializmustól ihletett szakszervezetre, de autonóm, kritikai és merész felfogású szakszervezetre is. Legyen benne bátorság, hogy megváltoztasson a társadalomban, de magában is mindent, ami maradi és túlhaladott.

РЕЗИМЕ

СИНДИКАТ У САМОУПРАВНОМ ДРУШТВУ

Синдикат је у целом свету у кризи, али, истовремено и у ренесанси. Узроци су многобројни. Првенствено их треба тражити на Западу — где преовлађују технократски и менаџерски капитализам, а затим у социјалистичком свету и у нараслом политичком бирократизму и етатизму.

У Југославији синдикат се исто налази у релативној кризи због извесног потцењивања његове улоге, а и због тога што још ни сам није нашао себе. Синдикат постаје све више неопходна потреба »данашњег тренутка« и даљег развоја Југославије као социјалистичког и самоуправног друштва. Стога је потребно тражити пут ка решењу кризе и омогућити ренесансу синдикалног покрета, а не само синдиката као организације.

Пре свега синдикат се мора теоријски дефинисати и схватити, ако већ у једном напредном социјалистичком друштву тражимо његово место, улогу, структуру и значај.

Једна од основних карактеристика синдиката је, да је он друштвено економска организација радничке класе. Борба за стално унапређење услова рада и живота радника, за стално ново и боље »социјално законодавство« и његову примену, није престала у социјализму. Ова борба мења видове, средства и домаћаја, али она не престаје.

Дубљи смисао политичке функције и активности синдиката лежи у његовој улози организатора и активног учесника у подизању радничке класе на ниво владајуће класе. Он је један од чинилаца друштвених преображаја и тиме његова улога постаје политичка, јер обухвата напоре и борбу да се отклони дуализам, не само између произвођача и средстава за производњу, већ и између радничке класе и политичке власти. Овај дуализам је најоштрија противречност савременог друштва у Југославији. Синдикат је позван да буде један од инструмената и канала претварања политичког система у самоуправљање радних људи и подизање радничке класе не само у формално ослобођену снагу, већ и у владајућу снагу и уједно силу стварног ослобођења себе и друштва.

На основу изложеног намећу се три тезе:

1. Синдикат је нужна друштвено-политичка организација друштвеног и политичког система Југославије, данас још потребнија него што је била у претходном периоду;

2. Он је истовремено саставни део афирмације самоуправног система, његовог развитка, разрешавања његових унутрашњих противречности и превазилажење истих;

3. Синдикат је саставни део и значајна снага у борби за демократију и слободу у друштву.

II

Већ је Маркс дао основне елементе револуционарне и научне теорије о синдикату. Он је истицао да је основна друштвена моћ радничке класе у њеној масовности, али да је ова маса разбијена тиме што је неуједињена. Синдикат се јавио у праскосорје индустријског капитализма као сопствен инструмент класе против њеног нејединства. Поред тога, Синдикат је жариште организације радничке класе који има задатак да омогући сазревање њене свести; он је организовани механизам који треба да убрза укидање система најамништва. Маркс је, исто тако, сматрао, да је синдикат као елементарна организација радничке класе по својој природи »школа социјализма« у којој се »радници уче да буду и постају социјалисти«.

Лењин је обновио револуционарну теорију о Синдикату. И он је сматрао да је Синдикат неопходна школа комунизма, пут и средство да управљање целом економијом земље постепено пређе у руке радничке класе, а затим свих радних људи.

Ове идеје су у току настајања и развитка социјалистичких земаља делимично заповиђене а делимично добиле и другу интерпретацију. Међутим, савремени друштвени и политички развитак света у целини, и у социјализму посебно, потврђује поставке марксизма о великом значају синдиката за друштвене преображаје. Ово се посебно односи на Југославију у којој се политичка мисао, а донекле и пракса, ослобађају крајње политичких тредиционалистичких погледа на синдикат.

III

Као основно питање теорије и праксе синдиката у Југославији поставља се следеће: да ли су Синдикат и самоуправљање сукцесивни и, чак, искључујући стадијум у развоју друштва, или су, напротив, средства радничке класе која су подударна или чак и комплементарна?

Према једној апстрактној теорији самоуправног друштва синдикат и самоуправљање се искључују, јер ако је једно друштво заиста самоуправно, оно нема потребу за синдикатима, јер не постоји противник (капиталист, држава), а он је услов синдикализма. На критике ове врсте још нисмо дали одговор, те је, стога, крајњи моменат да се на њих одговори изградњом теорије и праксе синдиката у савременим и конкретним условима друштвеног и политичког стања Југославије.

Погрешно је мишљење да једна нова класа, као што је радништво, може да се изрази само преко једне своје организације, била она партија, синдикат или раднички савет. Синдикат и раднички савет не само да се не искључују, већ су и у основи по-

дударни и комплементарни. Они су два средства артикулације и испољавања интереса радничке класе и сталног преображаја друштва. Синдикат не може да замени самоуправљање, нити самоуправљање може заменити синдикат. То су два друштвена облика, историски и функционално различита.

Синдикат је трајна и масовна организација радничке класе. Он је и у нашим условима, средство превазилажења унутрашњих неједнакости радничке класе и тиме организација која је носилац њеног потенцијалног јединства, односно трајних и стабилних интереса класе.

Постоји дилема која компликује улогу синдиката. Она се односи на питање места и улоге синдиката у расподели дохотка, нарочито у расподели личних доходака.

Проблем расподеле је данас једно од централних питања социјализма у Југославији, јер се путем њега решава питање улоге радничке класе, без чијег учешћа не можемо развијати самоуправно и социјалистичко друштво. Синдикат је позван да се у име радничке класе, као усклађивач и израз њених стварних интереса, бори да на појединим тачкама искорени монополистички положај бирократско-технократске »структуре« и раздјелничко потрошачке злоупотребе и расподеле.

Синдикат мора настојати да, у условима где постоје велике противречности, разреши проблем хијерархије награђивања и постизања једнакости у условима живота и рада. У томе је један од централних проблема социјализма данас, централни проблем хуманизма, демократије и слободе.

Синдикат мора имати и своје ставове, своја мишљења и улогу иницијатора у прављењу и решавању општих друштвено-економских и политичких питања.

Нема развика и остваривања самоуправљања без научно-техничке и културне револуције која ће му дати нове снаге и облике. Само у оваквим условима и синдикат ће моћи себе да дефинише и остварује, не само као масовна и елементарна снага радничке класе већ и као једна трансформирана организација и инструменат даљих и дубљих друштвених преображаја. У томе је решење савремене загонетке (»кризе«) синдиката.

Самоуправном социјализму није потребан било какав, већ нови синдикат. Синдикат демократски, раднички, самоуправно оријентисан, инспирисан социјализмом; али аутономан, критички и смео у погледу својих ставова, нарочито у односу на мењање свега што је застарело и превазиђено у друштву, али и у њему самом.

RÉSUMÉ

LE SYNDICAT EN SOCIÉTÉ D'AUTOGESTION

Dans le monde entier le Syndicat a subi une crise, or il éprouve une renaissance. Les causes en sont nombreuses mais principalement ils sont dus à la dominance du capitalisme technocratique et managerial en Occident, tandis que dans le monde socialiste il faut les chercher dans le bureaucratisme développé et dans l'étatisme.

En Yougoslavie le Syndicat vient aussi de passer par une crise relative d'une part à cause de certaine sous-estimation de son rôle, et de l'autre, elle doit être recherchée dans certaines aberrations. Mais cette crise renferme les possibilités potentielles pour devenir une nécessité „du moment actuel” et de développement du système socialiste d'auto-gestion en Yougoslavie. Pour atteindre ce but il faut rechercher les voies opportunes afin de résoudre la crise et de rendre possible la renaissance du mouvement syndical et non seulement de celui du syndicat en tant qu'organisation.

Si nous cherchons le lieu, le rôle, la structure et la signification de syndicat dans une société progressiste socialiste, il faut tout d'abord formuler son importance théorique.

Une des caractéristiques principales du syndicat c'est qu'il est une organisation socio-économique de la classe ouvrière. La lutte pour un progrès constant des conditions du travail et de vie des travailleurs pour une constante, nouvelle et meilleure „législation sociale” et sa pratique n'a pas cessé de se poursuivre en socialisme.

Cette lutte change de forme, de moyens et de sa portée, mais elle se prolonge.

Le sens plus profond de la fonction et de l'activité politique du syndicat consiste en son rôle en tant qu'organisateur et participant actif dans l'établissement de la classe ouvrière sur le niveau de la classe dominante. Il est un des facteurs des transformations sociales et par conséquent son rôle devient politique, car il renferme les efforts et la lutte afin d'éclairer le dualisme non seulement entre le producteur et les moyens de production, mais

également entre la classe ouvrière et le pouvoir politique. Ce dualisme passe pour la plus grande contradiction de la société contemporaine en Yougoslavie. Le Syndicat est appelé d'être un des instruments et médium pour qu'il puisse servir de la transformation du système politique en celui de l'autogestion des ouvriers et de l'établissement de la classe ouvrière non seulement dans une force délibérée formelle, mais aussi dans une force dominante et un pouvoir de la délibération actuelle de soi-même et de celui de la société.

Compte tenu de tout ce qui vient d'être dit, trois thèses s'imposent :

1. Le Syndicat est une organisation socio-politique nécessaire du système social et politique de Yougoslavie, aujourd'hui encore plus nécessaire que dans la période précédente ;

2. Le Syndicat est une partie intégrale de l'affirmation de système de l'autogestion, de son développement, de la dissolution de ses contradictions internes et de la dominance de ces contradictions.

3. Le Syndicat est une partie intégrale et une force importante dans la démocratisation et dans la lutte pour la démocratie et la liberté en société.

II.

Marx a déjà donné des éléments fondamentaux de la théorie révolutionnaire et scientifique sur le Syndicat. Il a souligné la signification de la masse en tant que la force sociale fondamentale, or cette masse est dispersée par sa désunion. Le Syndicat apparaît à l'aurore du capitalisme industriel en tant que l'instrument propre de la classe contre sa désunion. Outre cela, le Syndicat est le foyer de l'organisation de la classe ouvrière dont la tâche est de faire mûrir sa conscience ; il est un mécanisme organisé qui est appelé d'accélérer la suppression du système de mercenarisme. Marx a également considéré que le Syndicat en tant que l'organisation élémentaire de la classe ouvrière est par son caractère une „école de socialisme où les travailleurs apprennent comment devenir socialistes”.

Lenin a restauré la théorie révolutionnaire sur le Syndicat. Il a estimé que le Syndicat est une école indispensable du communisme ainsi que la voie et l'instrument de gestion de toute l'économie de pays afin qu'elle puisse passer graduellement aux mains de la classe ouvrière et après à ceux de tout les travailleurs.

Au cours de la naissance et du développement des pays socialistes ces idées ont été partiellement abandonnées et partiellement elles ont pris une interprétation différente. Toutefois, le développement contemporaine sociale et politique du monde entier, et en socialisme à part, affirme les prémisses du marxisme concernant la grande importance du Syndicat pour les transformations sociales. Ces prémisses sont particulièrement significatives pour la Yougoslavie où la pensée politique, et dans une certaine mesure la pratique, est en train de se délivrer des conceptions politiques tradeunionistic extrême sur le Syndicat.

III.

La question fondamentale de la théorie et celui de la pratique du Syndicat en Yougoslavie est la suivante : si le Syndicat et l'autogestion est un stade successif même exclusif dans le développement de la société, ou, par contre, sont-ils les instruments de la classe ouvrière, qui sont congruents ou même complémentaires.

Selon une théorie abstraite de la société d'autogestion le Syndicat et l'autogestion sont divergents, car si une société est vraiment d'autogestion, elle n'a pas besoin des syndicats parce qu'il n'existe pas un adversaire (le capitalist, l'Etat), qui fait la condition du syndicalisme. Nous n'avons pas encore répliqué sur les critiques parallèles, et c'est le moment juste de donner une réponse en édifiant une théorie et une pratique de syndicat dans des conditions modernes et concrètes de l'état sociale et politique en Yougoslavie.

Nous ne pouvons pas approuver la conception qu'une classe nouvelle, les travailleurs, ne peut s'effectuer que par une organisation, soit par le parti, syndicat, conseil ouvrier. Le Syndicat et le conseil ouvrier non seulement qu'ils ne sont pas divergents mais ils sont au fond congruents et complémentaires. Ils sont deux instruments d'articulation et de manifestation des intérêts de la classe ouvrière et d'une transformation constante de la société. Le Syndicat et l'autogestion sont deux formes sociales, fonctionnellement et historiquement différentes.

Le Syndicat est une constante organisation de la classe ouvrière en entier. Dans nos conditions il sert d'un instrument de dépassement des inégalités intérieurs de la classe ouvrière et par cela il est une organisation qui est le porteur de son unité potentielle, à savoir des intérêts constants et stables de la classe. Il subsiste un dilemme qui aggrave le

rôle du Syndicat. Précisément il s'agit de lieu et du rôle du Syndicat dans la répartition du revenu, particulièrement dans celui du revenu individuel.

Aujourd'hui le problème de la répartition est une des questions centrales de socialisme en Yougoslavie, parce que sans avoir trouvé la solution de ce problème, il est impossible de développer l'autogestion et la société socialiste. Le Syndicat en tant que le coordinateur et protecteur des intérêts réels de la classe ouvrière est appelé de lutter pour extirper, sur certains points, la position monopolistique de l'emploi abusif et la répartition.

Le Syndicat doit prendre à tâche de résoudre le problème de la hiérarchie de la répartition et s'efforcer d'atteindre légalité dans des conditions de vie et de travail là où se trouvent des contradictions graves. En cela consiste un des problèmes central du socialisme aujourd'hui, le problème centrale de l'humanisme, de la démocratie et de la liberté.

Le Syndicat doit avoir ses attitudes, ses avis et son rôle de l'initiateur en ce qui concerne les solutions des problèmes socio-économiques généraux et politiques.

La révolution scientifique, technologique et culturelle est un élément indispensable sur les voies du développement et celui de la réalisation de l'autogestion. Le Syndicat en tant qu'une force élémentaire de la classe ouvrière ne peut s'affirmer que dans ces conditions.

Le socialisme d'autogestion n'a pas besoin de n'importe quel syndicat, mais un syndicat nouveau. Le syndicat démocratique, ouvrier, acheminé vers l'autogestion et inspiré par le socialisme; mais autonome, critique et résolu concernant ses attitudes, particulièrement quant au changement de tout ce qui est périmé, dépassé dans la société, mais aussi en lui même.